

ФОРМУВАННЯ НОВИХ ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІХ ІДЕЙ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Костючков Сергій Карпович,

доцент Херсонського державного університету

Необхідність ґрунтовного, комплексного філософського розгляду стану сучасної системи освіти, а також ролі філософії освіти в процесі конструктивного й продуктивного розуміння напрямів і контенту її розвитку зумовлена не тільки чинниками політичного, економічного, культурного або соціального змісту, але й потребами самої філософії. Історія розвитку людської цивілізації довела беззаперечно, принаймні для Людини розумної, істину стосовно того, що філософія є великим учителем, котрий дає безцінні для мислячого індивіда уроки життя. Однак в умовах сьогодення філософія, на думку Д. Гусман «не пов'язується з чимось практичним і корисним у житті: люди стали уникати філософії, так само як людина, що не знайшла сенсу життя, уникає залишатися наодинці сама з собою. Сьогодні в людях багато щиросердечної порожнечі, невпевненості в собі, і ми не повинні дивуватися тому, що всюди зустрічаємо корупцію, безладдя, природні катастрофи. Тому коли людина не знаходить у собі внутрішній стрижень, вона втрачає можливість іти вперед» [2].

Філософія освіти дає можливість виявити принципові закони трансляції знань від людини до людини; при вирішенні проблем педагогічної діяльності в якості методологічної бази використовуються ті або інші філософські ідеї або конкретні філософські системи; розвиваючи теорію особистості, філософія освіти актуалізує необхідність та функціональну доцільність трансформації людської свідомості в процесі педагогічного впливу; інтеграція філософських ідей в освітній простір вимагає того, щоб дані ідеї були сутнісно конкретизовані й дидактично технологізовані – саме філософія освіти в даному

процесі потенціє розвиток людського пізнання від загально-філософських абстракцій до їх конкретизації відносно педагогічної діяльності.

Майєвтична функція філософії є невід'ємною від усвідомлення «для себе» загальних форм культури, які історично існують, але увічнені в усіх своїх епохальних, етнічних і соціальних трансформаціях [4].

Саме філософія, на думку В. Кременя, пояснює сутність постійного відновлення вказаних трансформацій у періоди переходу від однієї форми культури до іншої, переосмислюючи й тим самим ускладнюючи ієрархію переходів «від загальної основи людського буття – креативної доцільності й довільності життєдіяльності людей, котрі створюють і відтворюють свої культурні спільності, – до найрізноманітніших способів і засобів реалізації цієї основи». Ані етнографія, ні історіографія, ні соціальна історія та споріднені з ними науки, яким властиві свої, специфічні простори предметного буття, «цим завданням не обтяжені. Але філософією аподиктично осмислені умови реалізації споконвічної здатності кожного представника *Homo sapiens* бути людиною» [3, с.4].

Одна з головних, на нашу думку, функцій філософії освіти полягає в продукуванні й обґрунтуванні комплексних закономірностей зворотнього впливу освіти на філософію. Гуманістичний підхід в освіті, здійснюваний у руслі філософської концепції антропоцентризму, передбачає концентрацію уваги на індивідуальності людини, її особистості, а також спрямування на свідомий розвиток самостійного критичного мислення членів суспільства, котрі усвідомлюють, що подальший розвиток усіх сфер життя соціуму неможливий без вирішення цілого спектру політичних, економічних, морально-духовних проблем. Тобто, на становлення ідеї стосовно пріоритету інтересів особистості над державними, національними або класовими інтересами, певним чином впливають ідеї педагогічні.

Зміна етапу розвитку цивілізації диктує необхідність зміни системи освіти, вимагає перегляду парадигми освіти. Первинним фактором при цьому стають знання, досвід і ціннісні орієнтири людини. Це – епоха інформаційного

суспільства, епоха технологічної культури, епоха дбайливого, екологічного ставлення до навколишнього світу, культурної спадщини та самої людини. Безумовно, новому періоду розвитку людства повинні відповідати нові освітні системи, нові моделі навчання, нова філософія освіти та нова парадигма освіти. Це вже інша методологія творчої діяльності учня, покладена в основу системи освіти, і вона вимагає формування інших моральних і вольових якостей, духовного розвитку людини, а сама система освіти при цьому стає інноваційною.

Відповідно до цього, розвиток освіти має базуватися на широких філософських уявленнях про неї, оскільки, як писав С. Гессен «навіть самі приватні та конкретні питання педагогіки зводяться в останніх своїх підставах до чисто філософських проблем, найбільш абстрактні філософські питання мають практичне життєве значення, зневага філософським знанням мстить за себе в житті не менш, ніж ігнорування законів природи» [1, с.20].

Загалом кажучи, філософія дозволяє зрозуміти сутність освіти як суспільного феномена, визначити її генеральні цілі, обґрунтувати ціннісне наповнення, усвідомити її місце і роль в суспільній системі. Освіта формує другу (соціальну) природу людини (на відміну від першої – біологічної), протиставляє його вихідній, першій природі, її силам, емоціям, афектам, інстинктам і пристрастям; друга природа людини покликана надати їм олюднений, культурний характер.

Практична значущість філософсько-методологічних досліджень освіти пов'язана із пошуком оптимальних шляхів виходу її із ситуації, що склалась у першій декаді XXI століття. Світ, залишаючись гетерогенним у формаційному, цивілізаційному, етнокультурному вимірах, розвивається в напрямі інтеграції, формуючись у відносно гомогенну, цілісну систему. Подібна цілісність сучасного світу зумовлюється, в тому числі, і процесами технологічної революції, пов'язаної з інформатизацією суспільства, тобто – становлення інформаційної цивілізації, яке є можливим лише в глобальному масштабі, оскільки загроза омніциду (лат. omni – усі, caedere – вбивати) унеможливорює

фізичне виживання однієї частини людства за рахунок іншої. Одним з наслідків інформатизації суспільства є зростання ролі особистості в суспільному виробництві товарів, послуг та ідей, а також необхідність усвідомлення власної відповідальності за результати взаємовідносин із самим собою, іншими людьми, суспільством і світом взагалі. Ознаками кризовості вказаної ситуації, зокрема, в Україні, можна вважати:

1. Невідповідність змісту освіти сучасному рівню розвитку знань, в мінливих умовах – політичних, соціальних, економічних, культурних – суспільного життя.

2. Стан, за якого традиційна освіта пропонує суспільству певним чином архаїзовану формулу – «освіта на усе життя», у той час як динамічно змінювані цивілізаційні умови наполегливо вимагають усвідомлення актуальності принципово іншого кредо – «освіта через усе життя».

3. Дисонанс між змістом освіти, реальними освітніми запитами студентів (школярів) й такими, що постійно розвиваються, потребами й вимогами суспільства.

4. Повільність процесів докорінного реформування системи освіти, зокрема, вищої, не зважаючи на те, що у процесі глобалізації система освіти переходить на якісно новий етап – стадію міжнародної інтеграції, котра поступово розвивається до рівня інтернаціоналізації національних освітніх систем.

5. Наявність певного комплексу проблем освітньої діяльності, вирішення яких можливе тільки за умов існування потужної науково-обґрунтованої бази філософської методології та відповідного арсеналу інструментів наукового пізнання.

6. Неусвідомлення суспільством діалектики розвитку світової та вітчизняної системи освіти, ігнорування або неувага до того факту, що колізії у міжнародних відносинах безумовно відбиваються на усіх сферах суспільного життя, у тому числі – на освітній.

7. Існування різних, підчас протилежних позицій та ціннісних запитів стосовно функціонування й розвитку системи освіти як на локальному, так і на глобальному рівнях.

8. Певна невизначеність філософії освіти щодо пошуків нових освітніх парадигм у контексті уявлень про системність та єдність світу, що має сприяти науковому обґрунтуванню проектів освіти майбутнього; допомагати формуванню індивідуального образу цілісного світу кожного суб'єкта педагогічного процесу; виробляти концептуальні пропозиції щодо модернізації сфери освіти й виховання.

Формування нових філософських ідей в сфері освіти зумовлені не тільки внутрішніми проблемами й протиріччями освітньої системи, але, ширше – масштабними трансформаціями в культурному житті суспільства, змінами його інтелектуального стану, модернізацією моделей соціальної взаємодії з урахуванням нових цивілізаційних викликів.

Відтак, зміна етапу розвитку цивілізації диктує необхідність зміни системи освіти, вимагає прискіпливого перегляду парадигми освіти. Первинним фактором при цьому стають знання, досвід і ціннісні орієнтири людини. Сучасність – це епоха інформаційного суспільства, епоха технологічної культури, епоха дбайливого, екологічного ставлення до навколишнього світу, культурної спадщини й самої людини. Безумовно, новому періоду розвитку людства повинні відповідати нові освітні системи, нові моделі навчання, нова філософія освіти та нова парадигма освіти. Але це вже інша методологія творчої діяльності учня, покладена в основу системи освіти, і вона вимагає формування інших моральних і вольових якостей, духовного розвитку людини, а сама система освіти при цьому стає інноваційною.

Використана література

1. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию [отв. ред. и сост. П.В. Алексеев] / С.И. Гессен /. – М.: «Школа-Пресс», 1995. – 448 с.

2. Гусман Д.С. Философия – воспитание на всю жизнь / Д.С. Гусман // Новый Акрополь. – 1997. – №1. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://newacropolis.org.ua/ru/node/12798>

3. Кремень В. Постулаты філософсько-освітньої діяльності / В. Кремень// Рідна школа. – 2013. – №1-2. – С. 3-7.

4. Михайлов Ф.Т. Философия образования: ее реальность и перспективы / Ф.Т. Михайлов// Вопросы философии. – 1999. – №8 – С. 92 – 118.